

Stílus és elegancia
AZ ALFÖLD SZÍVÉBEN

Élje át a 30-as évek
nemesi életének hangulatát

Kóstolja meg biztró
konyhánk ételremekeit

Tapasztalja meg a végtelen
nyugalmat a Körös partján

HERCEGASSZONY BIRTOK
WELLNESS & GARDEN

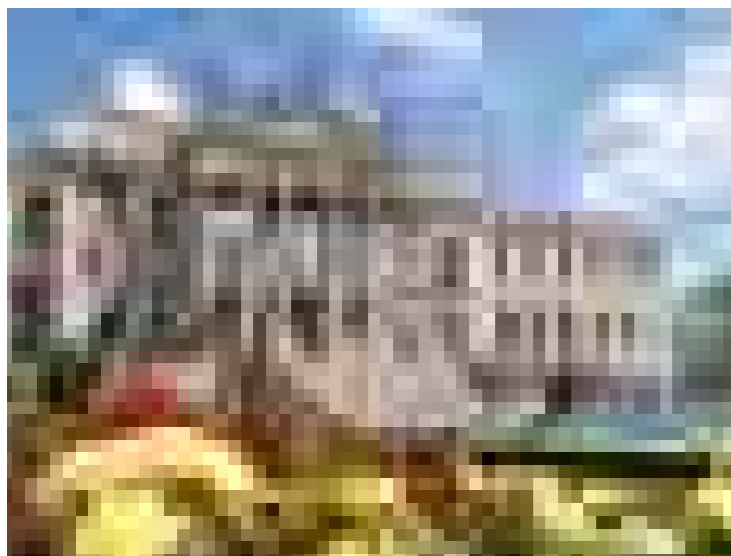
Veled lesz teljes...

5400 Mezőtúr, Hercegasszony útja 1.
Telefon: +36 56 200 166 info@hercegasszony.hu

WWW.HERCEGASSZONY.HU

Printdekor, a Móra Ferenc
Múzeum kiállítási anyagainak
digitális nyomtatási partnere.

6728 Szeged
Kollégiumi út 11/H
www.generalnyomda.hu
info@generalnyomda.hu
Tel.: +36-62-814-110
Fax: +36-62-445-003

Önben megszületett a gondolat, amely méltó arra,
hogy megossza másokkal.

Mi megmutatjuk, hogyan lehet ezt
professzionálisan megvalósítani.

Vállaljuk

- könyv,
- brosúra, prospektus,
- jegyzetömb,
- levélpapír, névjegykártya,
- szórólap,
- katalógus,
- magazin,
- dosszié, mappa

legyártását 1-10.000 példányig akár egy nap alatt!

AHOL A GONDOLATOK
FORMÁT ÖLTENEK

MADE IN PANNONIA

KÁRPÁT-MEDENCEI LELETEK
ÉS EMBEREK A RÓMAI BRITANNIÁBAN?

E
tanul-
mány célja, hogy
rövid összefoglalást adjon
azon Nagy-Britanniából előkerült régészeti
leletanyagról, amely kapcsolatba hozható a Kárpát-me-
dencével és a római Pannóniával. Sajnos a cikk keretein belül nincs
lehetőség részletesen taglalni az identitással, a hagyományokkal és az etniku-
mokkal kapcsolatban felmerülő összes kérdést, ezért ezekről csak érintőlegesen írok.

Veres Zsuzsanna

„Tücskök és bogarak” a Római Birodalomban

Amikor a régészek egy új vagy éppen az adott régészeti környezet-
től eltérő leletet találnak, szinte azonnal felmerülnek az alábbi
kérdések: honnan került ide, vagy hogyan juthatott el a tárgy
akár több száz kilométerre a készítési helyétől?

Az egyik lehetséges választ a kereskedelem adhatja meg. A dekoratív, római
asztali edények, a terra sigillaták vagy az amforák széles körű kereskedelmi kapcsola-
tok révén szerte a Római Birodalom határain belül, de azon kívül is elterjedtek.

A
terra
sigillata finoman
iszapolt vörös agyagból
készített, fényes mázú edény, amely-
nek oldalát finom reliefekkel díszíthették.
A római kor egyik széles körben elterjedt
kerámiatípusáról van szó, amelyet ele-
inte itáliai műhelyekből szállítottak
a provinciákba, majd a helyi fa-
zakesműhelyek is megkezdték
előállításukat.

Vannak azonban olyan tárgyak is, amelyek nem feltétlenül tekinthetők a kereskedelmi kapcsolatok bizonyítékainak. Elsősorban olyan, kis méretű dolgok ezek, amelyeket egy-egy ember személyes holmijaként határozhatunk meg. Azt, hogy ezek a tárgyak személyes utazások vagy éppen ajándékozás révén kerültek-e más közegbe, sajnos igen nehéz meghatározni.

Nagy valószínűséggel épp egy ilyen személyes tárgy került napvilágra a nagy-britanniai Catterick lelőhelyén (római nevén: *Cataractonium*, amelynek a jelentése: 'zuhatag', 'vízesés') nemrégiben. Az ásatások a Londont Newcastle upon Tyne-nal összekötő A1-es autópálya nyomvonalának szelvényét megelőzően zajlottak le, és érintették a római katonai táboraként ismert *Cataractoniumot* is. A lelőhely katonailag kulcsfontosságú területen fekszik, mivel a Swale folyó mentén a Yorkot – a római *Eboraciumot* – a Hadrianus-fallal és Skóciával összekötő ősi út, a 'Dere street' mellett helyezkedik el.

Innen került elő egy kis méretű, úgynevezett cikáda alakú bronzfibula, ami azért egyedí, mert ez az első ismert példány az Egyesült Királyság területén, és nem mellesleg feltehetően Pannóniából – azaz a mai Magyarország területéről, egy pannóniai műhelyből származik.

A cikáda/cikádafibula egy rovar (méh, kabóca, légy vagy sáska) alakú ruhakapcsoló tű. A cikádaábrázolások számos helyen megtalálhatóak. Kínában és Egyiptomban termékenység szimbólumként használják őket; a mediterrán területeken bajelhárító szerepet s a túlvilági megújulást tulajdonítottak nekik. Nem csak a római korban divatos, az 5. században a hunok feltűnésével újra megjelenik a régészeti leletanyagban.

Bár a rovar fejrézének formája eltér az eddig ismertektől, díszítésében hasonlít a táci, illetve más, Ausztriában előkerült példányokra. Közelebbi párhuzama azonban jelenleg nem ismert. A nagyobb méretű, bronzból készült cikádákat a kutatás jellegzetesen pannóniai daraboknak tartja, ezek főleg a késő római korban terjedtek el. Ez a kis tárgy azonban mindenképp rávilágít arra a tényre, hogy az egykori Pannónia és a távoli Britannia között valamilyen kapcsolat mindenképp feltételezhető.

Katonaság és utazás

Nem az előbbi cikádafibula viszont az egyetlen kapcsolatot Britannia és a Kárpát-medence között a római időkben. A neves történetíró, Cassius Dio tudósít arról, hogy Kr. u. 175-ben Marcus Aurelius római császár (161–180) katonai egységet toborzott Pannónia szomszédságából, a Duna másik, „barbár” oldalán (tehát a magyar Alföld területén) élő szarmaták közül, és 5500 lovasat Britannia provinciába küldött.

Ezek a lovas katonák valószínűleg kisebb egységeket alkotva, szétszórva szolgáltak a birodalom nyugati szélén. Az egyik ilyen csapatuk lehetett az *Ala [Primae] Sarmatarum*, vagyis a „szarmaták első szárnya” Ribchester – a római *Bremetenacum* – katonai táborában, amelynek az emlékét számos felirat és síremlék is őrzi. De szarmatákhoz köthető írásos és képi emlékek ismertek a 2. századból Chester – azaz a római *Deva Victrix* –, illetve a már fentebb említett Catterick területéről

is, a 3. századból. A 4–5. századra korhatározható *Notitia Dignitatum* szintén a szarmatákkal kapcsolatban említi a ribchesteri tábor és egy *Morbium* nevű helyet, amely egyelőre azonosítatlan még.

Szarmata harcosok páncélban Traianus oszlopán (fotó: traians-column.org)

A szarmatákról lásd a *Határtalan Régészet* 2016/1. számában Vörös Gabriella cikkét.

kén. Sajnos a civil település és temető feltárása nélkül ezt az elképzelést igen nehéz megerősíteni.

De nem csupán Pannónia közeléből származó szarmatákról számoltak be a britanniai források. Tudomásunk van egy másik katonai lovas egységről is, ami közvetlenül Pannóniából érkezett, és Septimius Severus (193–211) uralkodása alatt állomásozott a Brit-szigeteken, a mai Halton Chesters – a római *Onnum/Hunnum* területén. Az *Ala Primae Pannoniorum Sabiniana* nevű különítmény pedig a Hadrianus-falon teljesíthetett szolgálatot. Emellett egy sírfelirat tanúskodik egy pannóniai származású római polgárról, aki 26 évesen keresztül állt a birodalom szolgálatában, és akinek végső nyughelye Chesterholm – a római *Vindolanda* lett.

A fentiek mellett további két olyan 3–4. századi temetőről van tudomásunk, mellyel kapcsolatban a brit kutatás pannóniai római és barbarikum szarmata elemeket, s végső soron pannóniai bevándorlást próbált kimutatni.

A dél-angliai Winchester – a római *Venta Belgarum* – Lankhills nevű késő római temetőjében az 1970-es években végzett ásatások során az ásató, Giles Clarke hasonlóságot vélt felfedezni az ott megfigyelt temetkezési szokások,

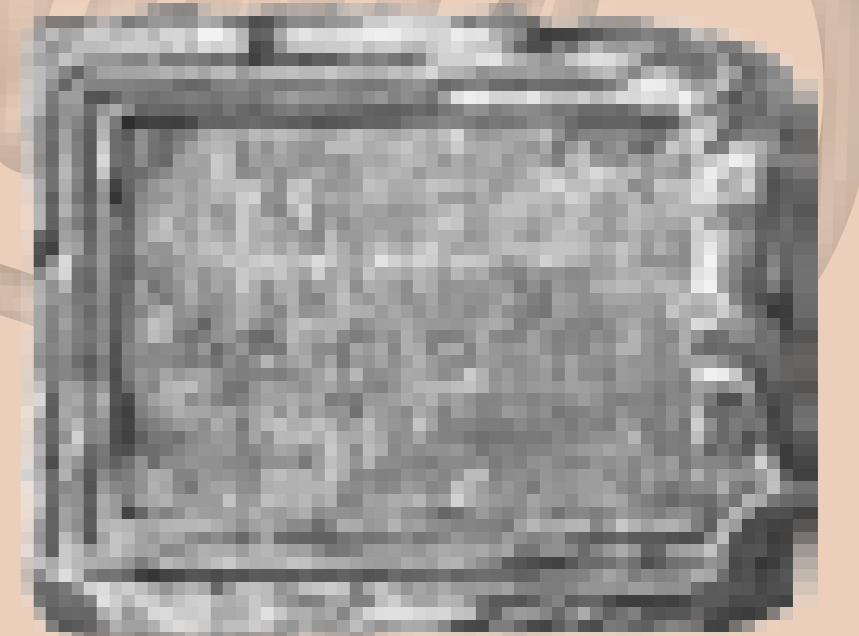
Szarmata lovas harcos Chester lelőhelyről (fotó: Grosvenor Museum Chester/bbc.co.uk)

illetve a helyi leletektől eltérő szokatlan mellékletek vizsgálatakor a pannóniai temetkezési szokásokkal és sírmellékletekkel. A gyöngy nyakláncok (arany-, üveg-, korall-, karneol- és borostyán-gyöngyök) és a karperecek viselete a nőknél, a fibulák és a helyiektől eltérő övek használata a férfiaknál, valamint egyéb mellékletadási szokások mind egy bevándorló, idegen közösségre utalnak Clarke vélekedése szerint; egy olyan közösségre, amely esetleg Pannóniából köthetett a Brit-szigetekre. A későbbiekben újabb feltárások és további vizsgálatok indultak, a stroncium- és oxigénizotópos elemzések pedig érdekes eredményeket hoztak.

Szarmatákat említő felirat Ribchesterből (fotó: romaninscriptionsofbritain.org)

A *Notitia Dignitatum* egy római hivataljegyzék, amely feltehetően az 5. század elején keletkezett, udvari, polgári és katonai hivatalokra vonatkozó adatokat tartalmaz. Középkori másolatokban maradt fenn.

A feliratos emlékek elég világos képet rajzolnak a Britanniában szolgáló szarmatákról, a régészeti leletanyag azonban korántsem mutat ilyen egyértelmű képet. A szarmatákhoz mindaddig egyetlen angliai leletet sikerült csupán kapcsolni: egy lószerszámzat elemét Chesters – a római *Cilurnum* – területéről. Emellett többen próbáltak a 3. századból származó, civilnek tartható leleteket is összefüggésbe hozni a szarmatákkal. Így például aranyból és üvegből készült gyöngyöket, de ezek a kis tárgyak sokkal szélesebb körben voltak elterjedve, mint amekkora területen a szarmata jelenlét feltételezhető. Egyes vélemények szerint a leszerelt veterán szarmata lovasok nem jutottak vissza a Barbarikumba, hanem letelepedhettek Ribchester környé-

Sírfelirat Pannónia említésével Chesterholm lelőhelyről

Vödörcsüngők Brougham lelőhelyéről (fotó: Cool 2004/ Eckhardt 2014)

Kilenc – Clarke szerint bevándorló – egyén mintái valóban eltérést mutattak a helyi értékektől, de nem lehetett megállapítani esetükben egy határozott kiindulópontot. Mindössze egyetlen személyt lehetett igazoltan a mai Magyarország területéhez kötni. De volt két olyan minta is, amit az ásató helyi eredetűnek gondolt, a feltárt javak és a megfigyelt temetkezési szokások alapján, de az izotópos vizsgálatok ennek épp az ellenkezőjét erősítették meg. Más esetben a leletanyaguk alapján bevándorlónak hitt egyének mintái bizonyították, hogy valójában helyi eredettel kell számolnunk az ő esetükben.

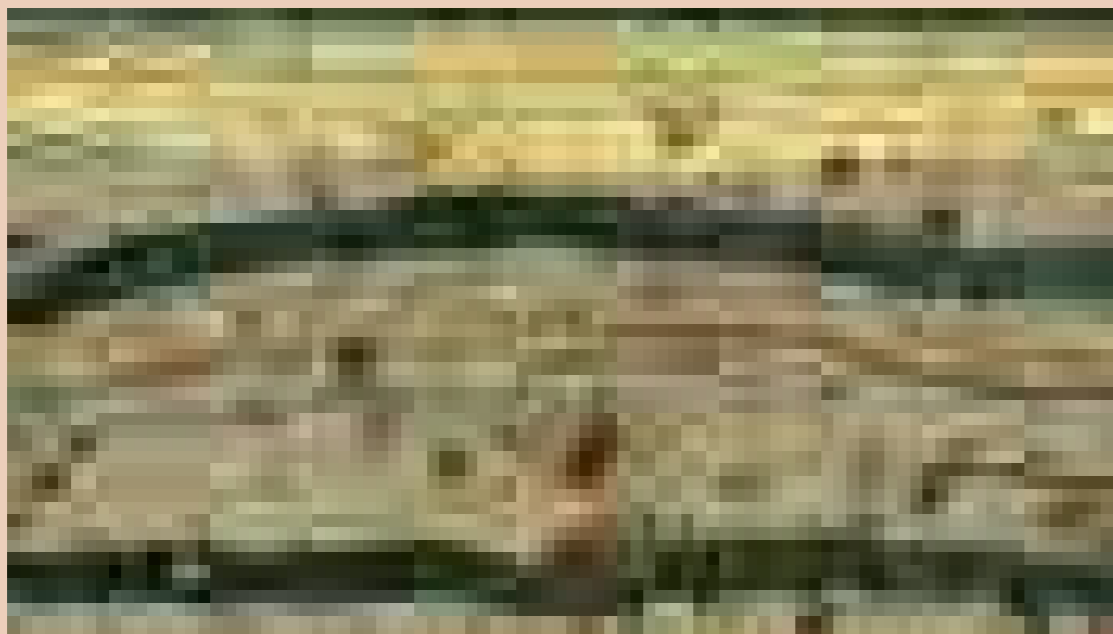
A másik temetőt az északon fekvő Brougham – a római *Brocavum* – területén tárták fel. Itt már írásos emlék, egy sírkő is megjelöli az egyik elhunyt származási helyét, Pannóniát. A Broughamben feltárt

sírmező leletanyagában kiemelkedő fontosságúak és a brit-római kontextusban egyediek azok a kis tárgyak, amelyek további, itt elhamvasztott férfiak sírjaiból kerültek elő. Az úgynevezett vödörcsüngők azonban igen széles körben elterjedtek, megtalálhatóak Skandináviában, Germániában és a Kárpát-medencei Barbarikumból is ismerjük őket, pontos eredetük azonban nem tisztázott. A temető leletanyaga és az ott megfigyelt temetkezési szokások tehát mindenképp eltérő képet mutatnak, és valószínűsíthető egy, az európai kontinensről betelepülő kisebb létszámú csoport jelenléte is, de az nem jelenthető ki, hogy ezek az emberek minden kétséget kizáróan Pannóniából érkeztek volna.

A Római Birodalom nagy kiterjedésének és az aktív katonai tevékenységének köszönhetően a katonai egységek mozgása a kereskedelemre és családi kapcsolatokra is nagy hatást gyakorolt. A Britanniába érkezett emberek gyakorta messzi tájakról, így Hispániából, Galliából, sőt Afrikából is mehettek ide, északra, magukkal hozva az otthoni szokásokat, kis személyes tárgyaikat, s emellett adaptálták az útközben megismert szokásokat, vásárolhattak újabb ékszereket, használati tárgyakat, kialakítva egy még sokszínűbb életteret, mindent megtöltve sajátos jelentéstartalommal. Semmi meglepő sincs abban tehát, hogy Pannónia, azaz a mai Magyarország területe felé mutató nyomok is elő-előkerülnek az Egyesült Királyság területén. Ezek pontos azonosítása azonban még jócskán ad munkát a következő régészgenerációknak is.

Stroncium- és oxigénizotópos vizsgálatok: az ivóvíz és az ételek által a szervezetbe juttatott és felszívódott izotópok kimutatására szolgáló mérések. A stroncium és az oxigén két független rendszert alkot, ami függ a földrajzi adottságoktól és az éghajlattól. A táplálékkal bevitt izotópok az emberi fogzománcból kimutathatóak és egy-egy régióra jellemzőek, ami által lehet következtetni az adott egyén egykori életterére, esetleges vándorlására.

◊ ◊ ◊

Pannónia a Tabula Peutingeriana térképén (fotó: wikipedia/ tabula-peutingeriana.de)

Mivel foglalkozik az archaeobotanika tudománya?

Avagy miről árulkodnak a növényvilág eltemetett emlékei?

Pető Ákos
Kenéz Árpád
Gyulai Ferenc

Mintavétel fúrásból

A régészeti növénytan – latinból származó kifejezéssel az archaeobotanika – feladata a régészeti ásatásokon, illetve a kulturális örökségvédelmi kutatások során előkerülő növényi maradványok gazdaság- és táplálkozástörténeti, valamint környezettörténeti értelmezése és feldolgozása.

